
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВІДБОРУ І СПОРТИВНИХ ЗДАТНОСТЕЙ

УДК 796. 1

Сокол О.В. (Sokol O.V.), Богущ В.Л. (Bogush V.L.), Портах В.С. (Portah V.S.)

Національний університет кораблебудування ім. адмірала С.О. Макарова

Львівський державний інститут фізичної культури

Проблема відбору багатогранна і піднімає численні питання – соціальні, психологічні, педагогічні, філософські і ін. Відбір у спорті повинен бути направлений на виявлення талантів, а не на вибір практично здорових дітей.

Ключові слова: відбір, критерії, методи.

The problem of selection is many-sided and affects numerous questions – social, psychological, pedagogical, philosophical and other. A selection in sport must be directed on the exposure of talents, instead of at choice practically healthy children.

Key words: selection, criteria, methods.

Нормальна життєдіяльність всіх органів, систем і функцій людини можлива при певному рівні рухової активності.

У кожній людині є прагнення змагатися, проявляти й затверджувати себе незалежно від того, чи є в нього які-небудь здатності до спорту. Спрямованість на досягнення результату, виконання контрольних нормативів, участь у змаганнях стимулює дитину, створює в нього стійку мотивацію для регулярних занять.

Проблема відбору багатогранна і торкається численних питань – соціальні, психологічні, педагогічні, філософські та ін.

Дослідження, пов'язані з теорією й практикою відбору проводяться у двох напрямках: розробки теоретичних основ відбору й визначення методів придатності до окремих видів спорту. Є комплекс методів визначення психофізіологічних якостей особистості: особливості темпераменту, інтерес, прагнення вдосконалювати майстерність, наполегливість, сміливість,

кмітливість, емоційність, стійкість, самокритичність, властивості уваги, швидкість і точність складних видів рухових реакцій, координацію рухів, легкість утворення рухових навичок [2].

Завданням відбору спортсмена є вивчення особових, медичних, психофізіологічних критеріїв.

Відбір спортсменів, зокрема в спортивні школи, припускає прогноз успішності на 6 – 10 і більше років уперед. Відбір у спорті спрямований на виявлення талантів, а не на вибір практично здорових дітей. При цьому необхідно враховувати різноманітні фактори, що впливають на віковий розвиток і спеціальну підготовку. Робити такий прогноз дуже важко, тим більше, що тренер повинен розпізнати в дитині спортивні здібності, які в цей момент ще не виявилися [3].

Здібності – це індивідуальні сприятливі передумови для успішного розвитку й прояву в якій-небудь діяльності. У спорті виділяють загальні здібності й специфічні, характерні для певного виду спорту. Необхідно знати, у чому проявляються спортивні здібності, тобто визначити фактори, по яких можна оцінити спортивну придатність дитини.

Але крім знання цих факторів, потрібно вміти їх визначати, а для цього необхідно володіти методами оцінки здібностей, що проявляються, знати основні вимоги до тестових методик. Отримані показники, тих що тренуються, необхідно порівняти з модельними характеристиками, що відображають вимоги конкретного виду спорту. Знання існуючих нормативних вимог дозволить об'єктивно оцінити можливості тих що займаються, зорієнтувати його на заняття відповідним для нього видом спорту й уникнути явної невдачі. Однак у багатьох дітей дійсний (біологічний) розвиток не відповідає їхньому паспортному віку. Є діти, у яких природний розвиток відстає від паспортного, у них показники на сьогоднішній день будуть відставати від норми. Для вірного прогнозування спортивних успіхів необхідно правильно визначати паспортний вік [1].

Для запобігання помилок у виборі спорту й при прогнозуванні успіхів необхідно враховувати сенситивні періоди розвитку тих хто тренується, коли найбільше інтенсивно відбувається формування здатностей.

Розвиток здібностей обумовлюється спадкоємними факторами й умовами життя, тобто для розвитку спортивних здібностей необхідні відповідні умови.

До складу кожної здібності завжди входять деякі фактори або способи дії. Але основа здібностей це не засвоєна дія, а психічні процеси, за допомогою яких ця дія регулюється, якість цих процесів. Якісно своєрідне сполучення здібностей, від якого залежить можливість досягнення більшого або меншого успіху в обраній діяльності являється обдарованістю. Від обдарованості залежить не успіх, а тільки можливість його досягнення. Крім сполучень здібностей ще необхідне володіння вміннями й навичками.

Тому вибір критеріїв і методів відбору на різних його етапах повинен ґрунтуватися на структурному аналізі спортивного успіху (мал.1). На першому рівні основну увагу приділяють виявленню задатків і оцінці рухової активності, з огляду на вік і підготовленість; на 2 рівнях визначають наявність спеціальних якостей і елементарної підготовленості й оцінюють ступінь ігрової обдарованості; на 3 рівні на основі обдарованості в сполученні з вміннями й навичками формуються здібності, що виявляються в спортивній діяльності; 4 рівень вважається ключовим у формуванні спортивної майстерності, що при підкріпленні надійністю (5 рівень) веде до спортивного успіху (6 рівень).

Такий підхід до проблеми відбору дозволяє правильно визначати акценти в організаційно-методичних заходах. Необхідно відзначити, що на третьому рівні вперше в оцінці перспективності важливе місце приділяється аналізу підготовленості, а на першому й другому рівнях перевага віддається якостям і властивостям особистості.

Однак не кожену якість можна розвинути в учня. Властивості, що відносяться до соціальної сфери: працьовитість, свідомість піддаються вихованню і є важливим об'єктом педагогічного впливу, але психофізіологічна

сфера людини досить консервативна. Це пов'язане з тим, що розвиток людини проходить під впливом соціальної й генетичної програм.

Досягнення високих спортивних результатів можливо обмежене генотипом і одночасно стимулюється умовами виховання й підготовки.

Спадковість у більшій мері виявляється в показниках рухової підготовленості – швидкості, стрибанні, витривалості, силі, деяких морфологічних і психофізіологічних характеристик.

Значна кількість помилок відбору і виховання спортсменів відбувається через неправильний аналіз спадкоємних факторів.

Необхідно мати на увазі, що придбані особистістю властивості, які педагог використовує як критерії відбору, являється в порівнянні з успадкованими переважного характеру. Це дуже важлива методологічна особливість відбору.

Спортивна діяльність пред'являє людині ряд вимог, що враховують динаміку спортивної діяльності та формуючу спортивну придатність. Поняття придатності передбачає, що не тільки учень за своїми даними підходить до тієї або іншої діяльності, але й ця діяльність підходить для нього.

Тому одною з головних завдань є агітаційно-пропагандистська й педагогічна робота направлена на виховання інтересу у дитини. Отже орієнтація в спорті повинна бути пов'язана з комплексом заходів, спрямованих на відбір для людини тих видів спорту, які в найбільшій мері відповідають його бажанням, схильності та здібностям. Виявлення цих факторів є специфічною метою орієнтації. Досягнення цієї мети сприяє рішенню проблеми взаємної відповідності особистості й діяльності, а також допомагає організаційно в здійсненні відбору для окремих видів спорту.

У спортивному відборі необхідна зв'язаність творчого розквіту особистості й вищих спортивних досягнень.

Придатність, орієнтація, відбір взаємозалежні й мають багато взаємно проникаючих характеристик.

З огляду на особливості спортивної діяльності, система відбору в спорті й застосовувані в ній критерії повинні відповідати деяким методологічним

принципам: комплексний підхід, єдність інтересів особистості й інтересів спорту, діагностики навченості, послідовності й вибірковості, єдність відбору і виховання спортсменів, попередньої підготовки до відбору, надійності.

На першому етапі в групі підготовки приймаються всі бажаючі, де вирішується питання про спортивну придатність, а головне про придатність до групи видів спорту: іграм, єдиноборствам і т.д. Тому необхідно впроваджувати спортивну орієнтацію, що готує, попереджує відбір, але не є його етапом або формою. Метою етапу є визначення придатності до спортивного вдосконалювання.

На другому етапі оцінки перспективності повинна бути тривала й багаторазова діагностика, комплекс оцінок цілого ряду характеристик, пов'язаних з успішністю навчання й реалізації здібностей у конкретній обстановці різного ступеня напруженості.

Третій етап – комплектування команд майстрів, де трохи інше, більш вузьке й більш тверде розуміння придатності.

Відбір у збірні команди є окремим випадком комплектування команд майстрів, але варто виділити етап відбору для конкретних змагань.

Виділені етапи визначають послідовність і цільову спрямованість процесу відбору в спорті.

Отже, відбір це тривалий процес, неможливо моментально оцінити спортивну придатність, якими б досконалими не були методи оцінки. Потрібно враховувати динамічний характер придатності і лабільність багатьох найважливіших для спортивної діяльності людських характеристик і тому необхідно систематичне доповнення й уточнення початкових оцінок. Тому тривалість відбору дорівнює тривалості спортивного життя. Етапи відбору класифікуються відповідно до етапів спортивної підготовки: відбір у групи початкової спортивної підготовки, відбір у групи спортивного вдосконалювання й т.д.

Література

1. Булатова М.М. Теоретико-методические основы реализации

функциональных резервов спортсменов в тренировочной и соревновательной деятельности: Авто-реф. дис. д-ра пед. наук. – К., 1996. – 50 с.

2. *Булгакова Н.Ж.* Проблема отбора в процессе многолетней тренировки (на материале плавания): Авто-реф. дис. д-ра пед. наук. – М., 1976. – 640 с.

3. *Волков В.М., Филин В.П.* Спортивный отбор. – М.: Физкультура и спорт, 19893. – 176 с.